

V Čs. filmovém ústavu v sedmdesátých letech pokračovala nejen už v šedesátých letech započatá práce na teorii a na prognostice československého filmu, ale i na dějinách českého filmu (a ve spolupráci se Slovenským filmovým ústavem i filmu slovenského). Vedení ovšem toužilo zejména po revizi dosavadního výzkumu, v níž by se dostalo většího významu socrealistickým filmům z let padesátých a naopak ideologické kritiky filmům let šedesátých a nové vlny zvláště. Pod Ondrouškovým dohledem Zdeněk Štábla a Marie Benešová zpracovali tzv. *Teze k dějinám čs. filmu* (1975), kam takový přístup ne zcela ochotně implantovali. I tak je text, publikovaný rotaprintem v roce 1977 a obsahující i slovenské materiály, verzí cenzurovanou. Vedle toho Jiří Levý (Ondrouškův zástupce a kádrová posila z redakce *Československého vojáka*) vedl tým, který měl v roce 1976 začít zpracovávat právě problematiku nové vlny. Členem týmu byla Marie Benešová (vypracovala část analýzy díla M. Formana, měla za úkol zpracovat i monografie Chytilové a Menzela), Jana Hádková (napsala studii o filmové kritice šedesátých let), Zdeněk Štábla (měl psát Herze a Bočana, ale nenapsal nic z toho; věnoval se sběru a třídění novinových zmínek o filmu za Rakousko-Uherska a za první republiky), J. Levý (měl psát o Němcovi, Passerovi a Papouškovi), Zdena Škapová (měla zpracovat dílo P. Juráčka, J. Jireše a K. Vachka) a já (Schmidt, Máša, Schorm). V letech 1977–1979 jsem tak v tomto rámci psal obsáhlou monografickou studii o díle Evalda Schorma. Ta ale v roce 1980 neprošla přes ideologickou kontrolu Miloslava Kováře

z Vysoké školy politické ÚV KSČ, který v ČsFÚ působil, spolu s Miroslavem Zůnou z Ústavu marxismu-leninismu, jako ideologický supervizor. Zůstala proto v rukopise až do roku 1994, kdy jsem publikoval její doplněnou verzi. Kovář v posudku z 5. 7. 1980 např. napsal: „Studie tak podává nepříliš složitý pohled na filmovou činnost umělce, který svými filmy dosáhl významné úspěchy, ale jehož tvorba se také nevyhnula chybám a omylům. Ty však jsou ve studii tu a tam naznačeny, ale většinou objektivizovány a mlčky přecházeny... nikde nenajdeme zmínku o společenském dopadu jeho uměleckých děl, o tom, nakolik jejich kafkismus a pesimismus objektivně napomáhal v šedesátých letech prohlubování krize v naší kultuře a umění, ať již to bylo, či nebylo záměrem režiséra ... Příliš evidentní je snaha nahradit, doplnit či obejít chybějící historicko-analytické podkladové materiály. Jak z celé práce vyplývá, činí autorovi značné potíže správné využití zásadních stranických i jiných důležitých materiálů, zejména v souvislosti s vykreslováním historického pozadí vzniku jednotlivých filmů ... Zveřejnění této monografie v její současné podobě s ohledem na kvalitu jiných prací, vydávaných Čs. filmovým ústavem, nemohu ani v edici diskuzních materiálů doporučit. Neprospělo by to ani autorovi studie, ani režisérovi, o němž pojednává. Z tohoto důvodu nelze práci považovat za víc než za první diskusní variantu monografické studie, kterou by bylo třeba důsledně marxisticky dále propracovávat a dotvářet. Takovýto přístup však podle mého názoru bude ztěžít možný u autora, který se ve svém ‚pokusu o analýzu Schormovy tvůrčí cesty‘ nedokázal oprostít od ‚subjektivně zbarveného hodnocení‘.“¹ Otiskuji k tomu svůj zápis z pracovní schůzky k tomuto hodnocení. Na mou žádost napsal Otakar Roubínek z Divadelního ústavu jako doplňkový materiál k mé monografii studii o Schormových divadelních režiiích. Ta také nesměla být žádnou formou publikována.

Již v roce 1978 jsem vytvořil podkladový materiál *Kulturně politické pozadí vzniku čs. nové vlny*, který byl rozmnožen cyklostylem v počtu cca 40 výtisků a použit i při psaní studie o Schormovi. Tato práce probíhala v rámci projektu Zpracování dějin čs. kinematografie, vypracovaného Z. Štáblou a schváleného poradou celostátního vedení čs. kinematografie roku 1978. Měl jsem pro tento projekt zpracovat nejprve období 1958–1960. Začal jsem zkoumáním podhoubí a zázemí vzniku

¹ Text cituji v původní podobě, i s gramatickými chybami.

nové vlny na FAMU a v roce 1982 jsem tak dokončil studii o studentských filmech na FAMU v období let 1958–1963. Byla publikována interně v počtu čtyřiceti výtisků. Šlo o první, pracovní verzi, která měla být doplněna a upravena po konzultacích s filmaři, jichž se týkala. Ačkoliv jsem ji stihl některým z nich zaslat, k opravám už dojít nemohlo. Na hlouběji pojatém výzkumu dějin poválečné české kinematografie jsem začal pracovat s Pavlem Taussigem a začínali jsme mít k dispozici i archív Ústředního ředitelství Československého filmu. Taussig započal výzkum od roku 1945 a s Elmarem Klosem (který si v té době nuceně vylepšoval kádrový profil jako pomocná stráž dopravní složky Veřejné bezpečnosti, a i když nesměl točit, byl přijat na milost jako konzultant ústředního ředitele Československého filmu Jiřího Purše) napsal práci o české komedii. Sám pak vytvořil přehled dat z dějin československé kinematografie z let 1945–1948 (1980). Taussigovi jsem textem „Setkání“ přispěl koncem roku 1984 do rukopisného sborníku ke Klosovým pětasedmdesátým narozeninám. Tento text zde veřejně publikuji poprvé. Jinak jsem sbíral materiál k úvodní studii o českém filmu roku 1958. Rozepsal jsem však v září 1982 jen prvních patnáct stránek, když Jiří Levý, který v té době (po smrti Ondrouška i dalšího „ředitele“ Milana Lajčiaka) už byl ředitelem ČsFÚ, pravděpodobně poděšen výsledky, celý úkol práce na dějinách českého filmu zrušil a na podzim roku 1982 tým rozpustil.

K tomuto tematickému okruhu a období patřila i velmi zajímavá spolupráce s Marií Benešovou a s Janou Hádkovou na monografii Hermíny Týrlové. Pro analýzu jejích filmů jsme vytvořili zvláštní analytický dotazník pro animovaný film a s Týrlovou jsme také osobně některé věci v Gottwaldově-Zlíně konzultovali a natočili s ní rozhovor. Studii Jany Hádkové („Filmový svět Hermíny Týrlové“), ani moji („Humor, komika a tragika v díle Hermíny Týrlové“) Benešová do knižně vydané monografie nezahrnula, a tak jsem tu moji roku 1980 alespoň publikoval jako svou první větší teoretickou práci ve *Filmu a době*. Marie Benešová souběžně pracovala s Jaroslavem Bočkem na dějinách československého animovaného filmu (publikováno 1979) a Klos s Hanou Pinkavovou na dějinách zlínského a gottwaldovského filmového studia (publikováno 1984).

Vedlejším produktem práce na dějinách byla Taussigova a moje snaha donutit Levého k uvedení „pozastavených“ či „zakázaných“ českých

filmů na LFŠ či v klubové distribuci, což se i za pomoci E. Klose přes různé peripetie dařilo. Za Ondrouška to bylo horší – když jsem si za jeho nepřítomnosti pozval na projekce Schormových filmů i své přátele, dostal jsem od něj řádně vyčiněno. Ostatně s projekcemi filmů FAMU za Levého to dopadlo podobně.

Po rozpuštění týmu pro zpracování dějin jsem byl převeden pod Radu Federace čs. filmových klubů jako „vedoucí kulturně-politický referent“. V polovině osmdesátých let oddělení teorie a výzkumu sídlilo společně se sekretariátem Federace čs. filmových klubů v podkroví vily na Hládkově (Břevnov) a pracovali zde v různých okamžicích socioložka Helena Vostradovská, literární kritik Jan Lukeš, jeho pozdější žena Ivana Beránková, estetik Vlastimil Zuska a jeho pozdější žena Kateřina Novotná, Jarka Stratilová, za kterou občas chodil její muž, výtvarník Václav Stratil. Podobné to bylo i s Irenou Rímskou a jejím mužem, hercem Pavlem Rímským. Vytvořila se tak vcelku příjemná komunita se značně kritickým vztahem k režimu.

Koncem sedmdesátých let jsem již patřil k vcelku uznávaným filmovým kritikům a díky postavení v ČsFÚ jsem občas mohl vystoupit i na festivalových diskusích. Zveřejňuji zde svou tehdejší rekonstrukci částečně improvizovaného diskusního příspěvku na Festivalu československého filmu v Českých Budějovicích 1978 „Vyspělému divákovi vyspělé umění“. Byl to jeden z pokusů, jak s pomocí „marxistické“ terminologie nastavit vyšší kvalitativní kritéria české tvorby. Pro nedostatek místa zde nepřetiskuji svůj referát na tvůrčí konferenci FSB v roce 1980 „Problematika současného stavu filmu o mladých a pro mladé“ a také pozdější příspěvek k diskusi na aktivu Festivalu mladých v Trutnově 24. května 1989 pod názvem „Hledání tvaru ‘88“, které měly obdobný charakter a poslání.

V mírně uvolněnější politické atmosféře jsem začal být zván k různým publicistickým diskusím a anketám, v nichž bylo možné usilovat o prosazení kritičtějšího pohledu na český film a vyzdvižení progresivnějších tendencí. Jednou z prvních byla diskuse o problému adaptací v současném českém filmu v *Mladé frontě* (1978), kde jsem kladl důraz na osobnostní důvod adaptace a na respektování vyjadřovacích prostředků filmu. Podobný (mírně kritický a nátlakový²) charakter

² Mluvíci komunistické moci hanlivě nazývali „nátlakovými skupinkami“ tehdejší